

Залізнюк В. П.

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри світової економіки*

Київського національного торговельно-економічного університету

Сафонік Н. П.

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри економіки повітряного транспорту

Національного авіаційного університету

Кая А. С.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки повітряного транспорту

Національного авіаційного університету

Zaliznyuk Viktoriia

Doctor of Sciences in State Regulation, Associate Professor

Kyiv National University of Trade and Economics

Safonik Nataliia

Ph.D., Senior Lecturer

National Aviation University

Kaya Akseiiia

Ph.D., Associate Professor

National Aviation University

ПРЕВЕНТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У статті досліджено сутність та умови забезпечення превентивного управління. Базуючись на визначенні характеристик і умов забезпечення економічної безпеки у міжнародному бізнес-середовищі, автори акцентують дослідження на використанні адаптивно-орієнтованого підходу. Це дає змогу розкрити стійкість протидії та попереджувальний характер системи економічної безпеки. Адаптивність до динамічності інноваційного розвитку міжнародного бізнес-середовища потребує недопущення та запобігання економічним загрозам і ризикам. Тому превентивне управління системою економічної безпеки розглядається як сукупність заходів, які покликані забезпечувати політику недопущення, запобігання та усунення появи несприятливих явищ, що становлять загрозу діяльності підприємств, через максимізацію використання можливостей управлінського потенціалу. У статті описано етапи та структуровано чинники превентивного управління. З огляду на світовий досвід управління системою безпеки економічних систем, запропоновано заходи реалізації превентивного управління з урахуванням впливу міжнародного бізнесу.

Ключові слова: превентивне управління, економічна безпека, адаптивно-орієнтований підхід, міжнародний бізнес, економічні загрози, адаптивна економіка, трансформація економічної системи.

Вступ та постановка проблеми. Сучасний динамічний розвиток змушує підприємства бути максимально адаптивними до умов функціонування та вимагає оптимізації політики щодо забезпечення економічної безпеки. Трансформаційні процеси, зумовлені інноваційно-цифровізаційними тенденціями, загрозами міжнародного економічного простору, впливом пандемії, розширенням масштабів техніко-технологічних новацій, здійснюють вплив на функціонування підприємств у контексті всіх його механізмів, систем і ресурсів.

В умовах мінливості зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємств актуалізується питання застосування превентивних заходів під час забезпечення економічної безпеки для підвищення економічної ефективності, зниження рівня та попередження негативного впливу загроз, особливо в умовах ведення міжнародного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему економічної безпеки підприємств розглядали у своїх працях такі науковці, як О. Ареш'єва [1], А. Ковальчук, С. Шкарлет, Т. Давидок, С. Покропивний, Є. Діденко, Білошкурська [2] та ін. Публікації зазначених дослідників розкривають наукові засади теорії економічної безпеки, а також окремі підходи до її забезпечення на підприємствах.

Проте мінливість середовища функціонування підприємств, зумовлена впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, вимагає розроблення заходів, спрямованих на попередження виникнення негативного впливу, що є основним завданням превентивного управління, тобто цей напрям потребує подальших досліджень.

Метою роботи є дослідження особливостей превентивного управління під час забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах ведення міжнародного бізнесу.

Результати дослідження. Економічна безпека суб'єктів господарювання зумовлюється рівнем ефективності ресурсозабезпечення, що є основою стабільного розвитку підприємств за умов дотримання принципів адаптивного управління щодо умов функціонування та побудови ефективної стратегії протидії загрозам і негативному впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, зокрема за умови їх функціонування у міжнародному економічному просторі.

До основних характеристик економічної безпеки підприємства відносять:

– рівень захищеності суб'єктів господарювання у певний період їх функціонування;

– процес забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, націлений на досягнення поставлених цілей бізнесу та його стейкхолдерів;

– систему напрямів, цілей, заходів і засобів діяльності, спрямованих на стабілізацію функціонування підприємства [7, с. 40].

Зважаючи на трансформаційні процеси, система управління економічною безпекою підприємства повинна бути адаптивно-орієнтованою. У цьому контексті адаптивно-орієнтовану систему управління економічною безпекою підприємства Л.В. Герасименко визначає як «цілеспрямоване поєднання елементів, що, перебуваючи у складі керуючої та керованої підсистем, здатне своєчасно реагувати на зміну зовнішнього і внутрішнього середовища шляхом реалізації функцій управління для досягнення й підтримання необхідного рівня безпеки як умови існування та розвитку системи» [5].

Інноваційні підходи до управління ресурсозабезпеченням у контексті забезпечення економічної безпеки підприємства виступають одним із сучасних векторів розвитку вітчизняних підприємств за умов адаптації до значної кількості викликів та загроз [1, с. 33].

Це зумовлює необхідність урахування можливості поєднання стратегії управління економічною безпекою підприємств з інструментами превентивного управління, що дасть змогу попередити кризові процеси та підвищити рівень конкурентоспроможності та ефективності діяльності.

Основні завдання превентивного управління націлені на попередження, запобігання й усунення причин імовірних кризових ситуацій. Вирішення цих завдань здійснюється у певній послідовності:

– «аналіз інформаційного складника, що дає змогу оцінити реальний стан об'єктів;

– виявлення чинників, які зумовлюють несприятливий вплив щодо забезпечення досягнення поставлених цілей і завдань;

– своєчасна ідентифікація чинників зовнішнього середовища, що ймовірно відносяться до таких, що можуть призвести до кризового становища;

– завчасне прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що націлені на попередження, ослаблення або ж усунення причин, які з більшою ймовірністю можуть призвести до розвитку кризового стану» [4, с. 126].

Розглядаючи превентивне управління як сукупність заходів, які покликані забезпечувати політику недопущення, запобігання та усунення появи несприятливих явищ, що становлять загрозу діяльності підприємств через максимізацію використання можливостей управлінського потенціалу у контексті забезпечення економічної безпеки, превентивне управління безпосередньо пов'язане з управлінням ризиками, що зумовлені впливом загроз зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування, особливо в умовах ведення міжнародного бізнесу (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозалежність внутрішніх і зовнішніх чинників забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: розроблено авторами

Формування системи економічної безпеки підприємства включає такі етапи:

- аналіз специфічних умов ведення господарської діяльності та позицій на ринку;
- ідентифікація та оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства, аналіз інформації про кризові явища, причини, що їх зумовили та шляхи усунення;
- оцінка наявних засобів, що можуть слугувати інструментом для забезпечення безпеки;

– розроблення стратегії нейтралізації (усунення) негативного впливу ризиків та загроз економічній безпеці підприємства;

– оцінка ефективності побудованої стратегії та контроль за її реалізацією [9, с. 209].

Під час формування механізму економічної безпеки підприємства умовно виділяють три блоки:

- економічний (полягає в ідентифікації загроз, оцінці стану і рівня економічної безпеки, здійсненні планування та прогнозування, аналізі відхилень від плану);

Рис. 2. Заходи превентивного управління під час забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах ведення міжнародного бізнесу

Джерело: розроблено авторами

Особливості забезпечення економічної безпеки підприємств окремих розвинених країн

Країна	Превентивні заходи щодо забезпечення економічної безпеки підприємств
Німеччина	функціонування спеціальних урядових служб для забезпечення контролю ситуації на економічно важливих об'єктах; підтримка соціально-економічної безпеки підприємств через систему соціального страхування
Японія	урахування інтересів бізнесу на рівні держави та передбачення ймовірних заходів із боку урядів-конкурентів та відповідна реакція на них; створення внутрішнього середовища, яке спрямоване на покращення національних інтересів; підтримка з боку державних органів узгоджених дій між усіма учасниками ринку, що забезпечує можливість забезпечувати високий рівень економічної безпеки
США	потужна система державної підтримки безпеки бізнесу; формування сприятливого глобального середовища для забезпечення максимально сприятливих умов для функціонування національних підприємств; забезпечення проведення заходів з економічної розвідки в інтересах американських корпорацій із метою зміцнення позиції щодо іноземних конкурентів; високі стандарти щодо забезпечення захисту комерційної інформації, науково-технічної, технологічної

Джерело: розроблено авторами за даними [6; 8]

– організаційний (передбачає утворення служби економічної безпеки на підприємстві, здійснюється формування цілей, мети, принципів, завдань, проводиться збір необхідної інформації, здійснюється реалізація розроблених заходів та проводиться контроль щодо дотримання планових показників);

– забезпечувальний (передбачає ефективне використання ресурсів підприємства, вжиття заходів щодо забезпечення стійкого фінансового стану, відповідність виробництва технологічному прогресу) [2, с. 27].

Важливим етапом у забезпеченні економічної безпеки діяльності підприємств є аналітична діяльність, у ході якої:

– виявляються умови внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності підприємства, що можуть становити загрозу його діяльності;

– здійснюється оцінка ймовірності перетворення ідентифікованих явищ і процесів на загрози діяльності підприємства;

– здійснюється визначення форми реалізації загроз;

– проводиться аналіз процесу розвитку окремих загроз та їх сукупності;

– здійснюється прогноз можливих наслідків реалізації загроз;

– проводяться попередні розрахунки щодо застосування заходів, націлених на попередження впливу загроз і втрат підприємства у разі їх реалізації [3, с. 204].

Зважаючи на важливість своєчасної ідентифікації ризиків діяльності підприємства та застосування заходів, спрямованих на їх попередження, важливу роль відіграє саме превентивне управління забезпеченням економічної безпеки підприємства, яке має передбачати реалізацію заходів відповідно до основних напрямів діяльності (рис. 2).

В умовах розвитку міжнародних економічних відносин діяльність вітчизняних підприємств повинна відбуватися з урахуванням інтересів суб'єктів глобальних процесів. Безпосередньо подальші трансформаційні зміни в діяльності підприємств та забезпеченні їх економічної безпеки, особливо за умови бізнесу в міжнародних маш-

табах, повинні базуватися на пошуку компромісу між національними особливостями на міжнародному рівні та передбачати знаходження консенсусу в діяльності таких суб'єктів на глобальному рівні [10, с. 146].

Проаналізуємо особливості забезпечення економічної безпеки підприємств на макrorівні окремих економічно розвинутих країн (табл. 1).

В умовах сучасних трансформаційних тенденцій, що зумовлені впливом цифровізації бізнесу, загрозами локальних і глобальних чинників соціально-економічного розвитку, структурних зрушень у міжнародному економічному просторі необхідним складником ефективного функціонування підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки та застосування заходів превентивного управління повинен бути безперервний інноваційний розвиток.

У цілому для інструментів і методів превентивного управління характерними є гнучкість та мобільність, а їх використання впливає на підвищення ефективності функціонування суб'єктів управління шляхом постійного моніторингу та забезпечення запобігання виникненню кризових ситуацій.

Висновки. Із метою створення сприятливих умов для функціонування підприємств та підвищення рівня їхньої конкурентоздатності необхідним є створення ефективних механізмів превентивного управління, що стимулюватимуть процес попередження виникнення негативного впливу з боку зовнішніх і внутрішніх загроз. Створення сприятливих умов забезпечення економічної безпеки підприємств сприяє підвищенню ефективності їх функціонування, розширенню напрямів їхньої інноваційної, науково-технічної діяльності, особливо в умовах глобалізації та цифровізації економіки. Основним змістом превентивного управління економічною безпекою підприємств стає саме попередження, недопущення та усунення негативного впливу явищ, що можуть становити загрозу діяльності підприємств, особливо в умовах ведення міжнародного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О.В., Ковальчук А.М., Павленко Б.О. Інноваційне управління ресурсозабезпеченням та економічною безпекою підприємства в умовах конкурентного середовища. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. 8(86). С. 32–38.
2. Білошкурська Н.В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура. *Економіка та суспільство*. 2013. № 12. С. 24–29.
3. Вахлакова В.В. Безпекозабезпечувальна діяльність підприємства: зміст, принципи та способи. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 200–207.
4. Вовк О.М., Сафонік Н.П., Фрідріх Ю.В. Превентивне забезпечення безпеки і конкурентного статусу авіаційного підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3(75). С. 123–134.

5. Герасименко Л.В. Формування системи адаптивно-орієнтованого управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/90.pdf/ (дата звернення: 05.02.2022).
6. Денисенко М.П., Колісниченко П.Т. Зарубіжний досвід регулювання економічної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 15–19.
7. Марченко О.С., Ярмач О.В. Консалтинг економічної безпеки підприємств: концептуальні та прикладні основи системного підходу. *Економічна теорія та право*. 2021. № 3(46). С. 39–56.
8. Оніщенко М.Л., Дутченко О.О., Шпичглюз С.О. Економічна безпека як умова ефективного функціонування підприємства. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 1. С. 36–42
9. Поляков П.А. Структура системи управління економічною безпекою машинобудівного підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 207–211.
10. Смерічевський С.Ф., Полоус О.В. Трансформація економічних процесів у контексті глобалізаційних зрушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини господарство»*. 2018. Т. 2. Вип. 22. С. 142–148.

References:

1. Aref'jeva O.V., Kovalchuk A.M., Pavlenko B.O. (2021) Innovacijne upravlinnja resursozabezpechennjam ta ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva v umovakh konkurentnogo seredovyshha [Innovative management of resource supply and economic security of the enterprise in a competitive environment]. *Problems of system approach in economy*, vol. 8(86), pp. 32–38. (in Ukrainian)
2. Biloshkursjka N.V. (2013) Ekonomiko-orghanizacijnyj mekhanizm formuvannja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: pryncypy pobudovy, funkciji, struktura [Economic and organizational mechanism of formation of economic security of the enterprise: principles of construction, functions, structure]. *Economy and society*, no 12, pp. 24–29. (in Ukrainian)
3. Vakhlakova V.V. (2020) Bezpekozabezpechuvaljna dijajlnistj pidpryjemstva: zmist, pryncypy ta sposoby [Security activities of the enterprise: content, principles and methods]. *Business Inform*, no 3, pp. 200–207. (in Ukrainian)
4. Vovk O.M., Safonik N.P., Fridrih Ju.V. (2021) Preventyvne zabezpechennja bezpeky i konkurentnogo statusu aviacijnogho pidpryjemstva [Preventive security and competitive status of the aviation enterprise]. *Economic Bulletin of the Dnieper Polytechnic*, no 3 (75), pp. 123–134. (in Ukrainian)
5. Gherasymenko L.V. (2021) Formuvannja systemy adaptivno-orijentovanogho upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva [Formation of a system of adaptive-oriented management of economic security of the enterprise]. *Efficient economy*. No. 4. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/90.pdf (accessed 5 February 2022). (in Ukrainian)
6. Denysenko M.P., Kolisnichenko P.T. (2017) Zarubizhnyj dosvid reghuljuvannja ekonomichnoji bezpeky [Foreign experience in regulating economic security]. *Investments: practice and experience*, no 6, pp. 15–19. (in Ukrainian)
7. Marchenko O.S., Jarmak O.V. (2021) Konsaltingh ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstv: konceptualjni ta prykladni osnovy systemnogho pidkhodu [Consulting of economic security of enterprises: conceptual and applied bases of the system approach]. *Economic theory and law*, no 3 (46), pp. 39–56. (in Ukrainian)
8. Onishhenko M.L., Dutchenko O.O., Shpicghluz S.O. (2019) Ekonomichna bezpeka jak umova efektyvnogho funkcionuvannja pidpryjemstva [Economic security as a condition for the effective functioning of the enterprise]. *Bulletin of SSU. «Economics series»*, no 1, pp. 36–42. (in Ukrainian)
9. Poljakov P.A. (2019) Struktura systemy upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju mashynobudivnogho pidpryjemstva [The structure of the management system of economic security of the machine-building enterprise]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, no 2, pp. 207–211. (in Ukrainian)
10. Smerichevskij S.F., Polous O.V. (2018) Transformacija ekonomichnykh procesiv u konteksti ghlobalizacijnykh zrushenj [Transformation of economic processes in the context of globalization]. *Scientific Bulletin of UNU. Series: International economic relations and world economy*. T. 2. Vol. 22, pp. 142–148. (in Ukrainian)

PREVENTIVE MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL BUSINESS

Summary. The dynamic of innovation-digital changes, transformation of the international economic space, the impact of the pandemic, the expansion of technological innovations and the pace of modernization are causing new challenges and creating economic threats in the future. The article examined the essence and conditions of preventive management. Based on the definition of characteristics and conditions of economic security in the international business environment, the authors emphasize the research on the use of adaptive-oriented approach. This allows to reveal the stability of resistance and the precautionary character of the system of economic security. Adaptability to the dynamic innovation development of the international business environment requires revention and prevention of economic threats and risks. There is also a need to take into account the potential of strategic management of the economic security system of enterprises with affordable resource-based resources. This will allow preventive management tools to prevent crisis processes and increase competitiveness. Therefore, preventive management of the economic security system is considered as a combination of measures aimed at ensuring the policy of prevention, prevention and elimination of the emergence of unfavorable phenomena, which threaten the activity of enterprises by maximizing the possibilities of management potential. From the position of adaptive economic security, preventive management is directly related to risk management, which is caused by the influence of threats to external and internal environments of functioning, especially in the conditions of conducting international business. That is why the authors describe external and internal preconditions for the emergence of threats for economic security of enterprises. The article describes the stages of development of strategic principles of preventive management. Taking into account the world experience of managing the security system of economic systems, measures of preventive management are proposed taking into account the influence of international business. The system of preventive management of economic security is structured in the following spheres: Industrial, managerial, functional and international business.

Key words: preventive management, economic security, adaptive-oriented approach, international business, economic threats, adaptive economy, transformation of economic system.